

Szerémi György hexameterei és Trója-utalásai

HALMÁGYI Miklós

Magyar Nemzeti Levéltár Békés Vármegyei Levéltára, Békési Fióklevéltár, levéltáros
ORCID: 0009-0000-7107-3096

Hexameters and Troia-references by Georgius SIRMIENSIS

Abstract | SZERÉMI György (Georgius SIRMIENSIS) – a Catholic priest in the Hungarian Kingdom in 16th century – is mostly known through his strange anecdotes, which he recorded in his book on the decline of Hungary (*Epistola de perdicione regni Hungarorum*). Less well known is the fact that his book, written in Latin, also contains some hexameters. One of them is probably an imprecise quotation from Johannes PAULI – a German Franciscan monk – or from a source of Johannes PAULI. In the case of the other hexameters by Georgius SIRMIENSIS, it is possible that he did not write them intentionally, but the rhythmic character of the Latin language prevailed in his style. In this case, it is important to emphasize that Georgius SIRMIENSIS must have been fluent in Latin and must have had a kind of linguistic ingenuity in contrast to his often erroneous Latin. Father George's heterogenous book also contains references to the Trojan War. These show the influence of Guido DE COLUMNA, a judge from 13th century Messina. In connection with an envoy, Father George mentioned the "bishop Calcas" (episcopus Calcas), while in Guido's work "antistes nomine Calcas" was mentioned.

Keywords | SZERÉMI György/Georgius SIRMIENSIS, Johannes PAULI, hexameters, Latin literature in Hungary

* Jelen tanulmány a 2024. május 13-án, a *Ludovico Gritti és kora* című konferencián tartott előadásom alapján készült. Ezúton köszönöm Kasza Péter és Szebelédi Zsolt szervezők meghívását, valamint tanácsaikat, ötleteiket, melyekkel munkámat segítették.

Szerémi György – II. (Jagelló) Lajos, majd Szapolyai János király káplánja – könyvterjedelmű munkát írt „Magyarország romlásáról”. Ez az emlékirat elsősorban sajátos anekdotáiról nevezetes a magyar olvasók előtt.¹ Kevésbé ismert tény, hogy ez a latin nyelvű munka hexametereket is tartalmaz. Nem egyértelmű azonban e verseknek a forrása: maga a szerző fogalmazta ezeket, vagy átvételekről beszélhetünk? Ha idézett, akkor kitől? Ugyanezt a kérdést vetik fel Szerémi könyvének a trójai háborúval kapcsolatos fordulatai is: honnan idéz a szerző, és mennyire pontosan? A fenti kérdésekre választ keresve jobban megérthetjük a 16. századi katolikus pap felkészültségét és fogalmazásbeli képességeit, mindez pedig fontos adalékokkal szolgálhat a műveltség szerkezetéről a korszakban.

Hexameterek Szerémi művében

Az ókori eposzköltészet kedvelt időmértékes verssora, a hat verslábból álló, ereszkedő lejtésű hexameter nem volt ismeretlen a középkori magyarországi költészetben sem. Már Szent István király és Gizella királyné által készíttetett miseruhán, a koronázási paláston is olvashatók latin nyelvű rimes hexameterek, úgynevezett leoninusok.² Szent László király egyik oklevelében,³ a 14. századi krónikaszerkesztményben⁴ és Thuróczy János krónikájában is találkozhatunk hexameterrel.⁵ Gyakran és magas színvo-

1 Georgius SIRMIIENSIS, *Epistola de perdicione regni Hungarorum*, in Szerémi György, *Szerémi György II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról 1484–1543*, szerk., tan. WENZEL Gusztáv, 1–410, Monumenta Hungariae historica: Scriptores – Magyar történelmi emlékek: Írók 1 (Pest: Magyar Tudományos Akadémia, 1857); magyarul: Szerémi György, *Magyarország romlásáról*, ERDÉLYI László fordítását átdolgozta JUHÁSZ László, szerk., tan. SZÉKELY György, Monumenta Hungarica 5 (Budapest: Magyar Helikon, 1961); Tüskés Anna, „Magyarországi klerikusok a bécsi egyetemen a 16. században”, in *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században*, szerk. VARGA Szabolcs és VÉRTESI Lázár, *Seria historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis* 17, 208–228 (Pécs: Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2017), 221.

2 HORVÁTH János, „Legrégibb magyarországi latin nyelvű verses emlékeink”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 60 (1956): 1–19; CSONKA Ferenc, ford., „A koronázási palást hexameterei”, in *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Középkor (1000–1530)*, szerk. TARNAI Andor és MADAS Edit (Budapest: ELTE Régi Magyar Irodalomtudományi Intézet, 1991), https://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=256_koronazasi.

3 HORVÁTH, „Legrégibb...”, 18; HORVÁTH János, *Árpád-kori latin nyelvű irodalomunk stílusproblémái* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1954), 83. Jelen tanulmánynak nem célja az összes középkori magyarországi hexametert felsorolni, de említsük meg, hogy a *Codex Albensis* is tartalmaz ilyen ritmusú verses imádságot: Chartres-i Fulberttől való másolatot és valószínűleg önálló fogalmazást is. MEZEY László, *Deákság és Európa: Irodalmi műveltségünk alapvetése és vázlata* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979), 116–117, illetve 19. kép.

4 HORVÁTH, *Árpád-kori...*, 266; Alexander DOMANOVSKY, szerk., „Chronici Hungarici compositio saeculi XIV”, in *Scriptores rerum Hungaricarum*, szerk., tan. SZOVÁK Kornél és VESZPRÉMY László, hasonmás kiadás, 2 köt., 1:217–505 (Budapest: Nap Kiadó, 1999), 470 (179. cap.); BOLLÓK János, SZOVÁK Kornél és VESZPRÉMY László, ford., *Képes krónika*, szerk., tan. SZOVÁK Kornél, Millenniumi magyar történelem: Források (Budapest: Osiris Kiadó, 2004), 115.

5 Johannes de THUROCZ, *Chronica Hungarorum: I. Textus*, szerk. Elisabeth GALÁNTAI és Julius KRISTÓ, *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum, series nova*, 7 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985), 45,

nalon alkalmazták továbbá a magyar humanista költők a 15. század végén és 16. század elején, közéjük tartozik Janus Pannonius, Taurinus István vagy a bencés szerzetes Nagyszombati Márton.⁶ Sőt, magyar nyelvű hexameter is létezett már,⁷ mielőtt Szerémi György megírta könyvterjedelmű munkáját Magyarország romlásáról. Szerémi nem tartozott a humanista nyelvművészek közé, könyvének nyelvezete a „középkorias”, „deákös” latinságot képviselte.⁸ Műve döntően prózai szöveg, mégis fölcsendül benne néhány hexameter.

Az egyik az alábbi összefüggésben olvasható. Mikor János király Habsburg Ferdinánd ellen hadakozott, seregében jelen volt egy Tamás nevű szerzetes és Gergely nevű társa, akik nem voltak hajlandók meggyóntatni János király harcosait. György atya ezért így ripakodott rájuk: „*Quitquid wlt totus mundus, wlt esse secundus monachus.*”⁹ Erdélyi László és Juhász László magyar fordítása szintén versmértékben adja vissza a hexametert: „Mindjárt ott a barát, a világ bármit csak akarjon.”¹⁰ Szerémi eredeti latin versét olvasva látszik, hogy a teljes mondat túlmegy a hexameter határán: a hexameterhez hozzá kell tenni egy szót, a *monachust* ahhoz, hogy értelmes mondatot kapjunk. A műfordításban ezzel szemben egy mondat egy hexameter. A fordítók nem utaltak arra, hogy ez a vers idézet-e, és ha igen, kinek a művéből.¹¹

Az alább tárgyalandó hexameter majdnem megegyezik a fentivel. A történet szerint Fráter György – János király vezető politikusa – levelet hamisított a szultán nevében, melyet János királynak juttatott el.¹² Szerémi a következő sorral jellemzi az általa ármánykodónak feltüntetett szerzetes-politikust: „*quidquid totus mundus wlt, vult esse*

159. Attila történetében: „Stella cadit, tellus tremit, en ego, maleus orbis.” Uo., 45. I. Károly király haláláról verses imádság: uo., 159. Magyarul: THURÓCZY János, *A magyarok krónikája*, ford. BELLUS Ibolya és KRISTÓ Gyula, in THURÓCZY János, *A magyarok krónikája* – ROGERIUS mester, *Síralmas ének*, tan. KRISTÓ Gyula, 7–397, Millenniumi magyar történelem: Források (Budapest: Osiris Kiadó, 2001), 44, 177. BORZÁK István, „A Nagy Sándor-hagyomány Magyarországon”, *Antik Tanulmányok* 30, 1. sz. (1983): 1–18, 17.

6 GERÉZDI Rabán, „Nagyszombati Márton”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 62 (1958): 119–139.

7 „Mely nagy volt Róma, az ő romlása jelenti.” Ez a hexameter Lucanus *Pharsalia* című elbeszélő költeménye egy részének (VII, 418–419) magyar fordítása. KOROMPAY Klára, szerk., *Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról 1521*, tan. PUSZTAY János (Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1985), 115; KOVÁCS Sándor Iván, „»Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó...«: Kosztolányi Lucanásától Vass István Zrínyiéig”, in KOVÁCS Sándor Iván, *Zrínyi-tanulmányok*, 74–111 (Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979), 80.

8 SZEBELÉDI Zsolt, „Szerémi György *Epistolájának* nyelvi elemzése” (PhD-értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2017). Szerémi latin tudásának jobb megértéséhez érdemes az ő munkáját falusi plébánosok leveleivel összevetni: MÁLYUSZ Elemér, *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon* (Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 2007), 133–134. Szerémi világnézetének „középkorias”, „egyházi” voltára Veszprémy László is felhívta a figyelmet: VESZPRÉMY László, „Szerémi György”, in *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, főszerk. KÖSZEGHY Péter, szerk. TAMÁS Szuszsanna, 11:169–170 (Budapest: Balassi Kiadó, 2011).

9 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 181.

10 SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 142.

11 Szerémi elbeszélése egyébként úgy folytatódik, hogy ő maga ellátta lelkipásztori kötelességét: esketett Szapolyai seregében, és keresztelte az ott született gyerekeket. Uo., 142.

12 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 349–350; SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 249–250.

secundus monachus.¹³ Erdélyi László és Juhász László ezúttal is műfordításban, versmértékben adják vissza a latin eredetit: „Tüstént ott a barát, a világ bármit csak akarjon.”¹⁴ Az eredetiben ezúttal is azt tapasztaljuk, hogy a hexameterhez hozzá kell tenni egy szót – a *monachust* –, hogy értelmes mondatot kapjunk. A műfordításban azonban a hexameter önmagában értelmes mondatot alkot. A részlet eredetére ezúttal sem utaltak a fordítók.

Idézett-e Szerémi, vagy maga írta e sorokat? Hasonló hexameterek után kutatva úgy tűnik, feltehetőleg idézettel van dolgunk, amelynek eredete Johannes Pauli *Schimpf und Ernst* című művére¹⁵ vezethető vissza. A ferences szerzetes erkölcsjavító és szórakoztató céllal jelentette meg ezt a német nyelvű anekdotakönyvet 1522-ben, Strassburgban. Az egyik anekdota ugyanakkor latin versbetétet is tartalmaz. Eszerint egy bíboros egy szerzetest fogadott káplánjának, akit ezekkel a szavakkal dorgált, amikor ura asztalához járult: „*Quicquid agit mundus, monachus vult esse secundus, id est quietus*”. A hexameter első tagmondatát így értelmezhetjük: bármit tesz a világ, a szerzetes második akar lenni – vagyis rögtön követni, utánozni akarja azt, amit a világ tesz. Az utolsó tagmondat – *id est quietus*, jelentése: azt, ami nyugalmas, ami tétlen – arra utalhat, hogy az anekdotázó szerint bármilyen haszontalanságot is tesz a világ, a szerzetes rögtön kész utánozni azt. A német szöveg úgy magyarázza a latin mondatot, hogy a barát túlságosan falánk, azaz a falánkságban követi a haszontalan világot. Ez meglehetősen szabad értelmezése a latin mondatnak. Az anekdota ezt követően szójátékkal folytatódik. A püspök feddő szavaira a szerzetes azt válaszolja: ő nem második – *secundus* – akar lenni, hanem első – *primus*.¹⁶ Vegyük figyelembe, hogy az elbeszélő, Johannes Pauli ferences szerzetes volt; az ő részéről ez az anekdota egyfajta önkritikaként, legalábbis saját csoportjának kritikaként is értelmezhető.

Johannes Pauli hexametere¹⁷ egy önálló mondatrész (még ha nem is teljes mondat). A Szeréminél olvasható változat vagy Johannes Pauli könyvére vezethető vissza, vagy annak forrására. Mivel Pauli ferences szerzetes volt, Szerémi pedig Gyulán tanult, ahol volt ferences rendház,¹⁸ felmerül annak lehetősége, hogy a gyulai ferencesektől hallha-

13 SIRMENSIS, *Eipstola...*, 350.

14 SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 250.

15 Johannes PAULI, *Schimpf und Ernst (1. Theil): Die älteste Ausgabe von 1522*, szerk. Johannes BOLTE (Berlin: Herbert Stubenrauch Verlagsbuchhandlung, 1924), doi: [10.11588/diglit.57345](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-11588-diglit.57345). A könyv alcímében szerepel a „zu Besserung der Menschen” (‘az emberek javítására’) fordulat. Stílusában jelen van a gúnyosság, vaskosság.

16 Uo., 40.

17 Először Tangl Balázs alábbi cikkében találtam rá a szóban forgó Pauli-idézetre. Tangl a 17. században alkotó Keczer Ambrus naplójával kapcsolatban említi. A naplóban levő bejegyzés a Pauli könyvében meglevő vers pontatlan formája. „Quicquid agat [sic!] Mundus Monachus”. Tangl lábjegyzetben hozza a pontos idézetet, és hivatkozik Johannes Paulira. A Szeréminél levő hasonló versről nem szól. TANGI Balázs, „Keczer Ambrus elveszett (és megkerült) naplója”, *Magyar Könyvszemle* 138 (2022): 240–243, 242.

18 SZEBELÉDI, „Szerémi György...”, 27, 136; ELEK László, „Körösközi iskolák a XVI. században”, in ELEK László, *Művelődés és irodalom Békés megyében I: A XVI. századtól a XIX. század derekéig*, 22–33, Békés megyei múzeumok közleményei 9 (Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1985). A középkori Gyula ferenceseiről lásd KARÁCSONYI János, *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon*

tott olyan latin mondatot, mely Pauli könyvében is szerepel. Szülőföldjén, a Szerémségben is érthette ferences hatás, melynek során találkozhatott Pauli-idézettel – vagy annak forrásával.¹⁹ Nyilván emlékezetből idézett, és memóriája nem őrizte meg pontosan a hexametert. A hivatkozott verssort azonban két ízben is idézte, ami azt mutatja, hogy különösen foglalkoztatta őt. Mivel nem pontos az idézet, feltételezhetjük, hogy Szerémi bírt némi jártassággal a verskészítésben ahhoz, hogy megírjon a Pauliéhoz hasonló latin verssort.

Szerémi György könyvében további hexametereket is találunk, ezeket Erdélyi László és Juhász László magyar fordítása prózában adja vissza, nem pedig versmértékben. Ezek az alábbi szöveggörnyezetben szerepelnek. Miután Szilágyi Mihályt elfogták a törökök, Szerémi szerint a „török császár” Nándorfehérvár átadását követelte tőle. Szilágyi megírta a vár élén álló vicebánnak, hogy az erődítménybe benyomuló ötszáz törököt gyilkolja le. A vicebán ezekkel a szavakkal válaszolt: „Credat magnificentia vestra, sic fiet vt vis”,²⁰ vagyis ’Higgye el nagyságod, úgy lesz, amint akarod’.

Közvetlenül a fenti latin hexameter után újabb következik: „Solummodo hec scripserat breuiter, istam...” A „hec scripserat” utolsó előtti magánhangzója rövid, így az ereszkedő lejtés megtörik, és a hexameter nem pontos. A vers az *istam* mutató névmással hosszabbra nyúlik a teljes tagmondatnál, így tovább kell olvasnunk ahhoz, hogy a mondat jelentését megértsük: „...istam relacionem in litteris protullit domino suo.” A hexameterben való beszéd ebben a tagmondatban már nem folytatódik. A magyar megfelelő Erdélyi László és Juhász László prózai fordításában: „Csak ezt írta röviden; ezt a választ adta levelében az urának.”²¹

Szerémi művében tehát egy pontos és egy kevésbé pontos hexameter követi egymást. Kérdés, hogy a szerző idézett-e valahonnan.²² Valószínűbb, hogy a latin nyelv ritmusát, rugalmasságát felhasználva fogalmazott versben Szerémi. A Szilágyi Mihályról szóló, tragikus anekdota a következőképpen zárul. Ötszáz török harcos benyomult Nándorfehérvárra. A védők bezárták mögöttük a kaput, és ágyúkkal lelövöldözték őket. A török császár ezután kivégeztette Szilágyi Mihályt.²³

1711-ig, 2 köt. (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1924), 2:71–72; SZATMÁRI Imre, *Békés megye középkori templomai* (Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2005), 121–122. IMPLÓM József, *Összegyűjtött kisebb írásai és életművének bibliográfiája*, szerk., tan. DRASKOVICH József, Gyulai füzetek 2 (Gyula: Békés Megyei Levéltár, 1991), 16.

19 Bojtos Anita hangsúlyozza, hogy a ferences szellemiség, a „szerémségi és békési obszervancia” hatással volt Szerémi művére: Bojtos Anita, „Történelemszemlélet, folklór és obszervancia”, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 23, 3–4. sz. (2011): 19–44. (Köszönet Kasza Péternek, aki e tanulmányra figyelmem fölhívta.)

20 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 15–16; SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 36–37. A hexametert prózában fordítják: „Bizzék benne nagyságod, hogy úgy lesz, amint akarod.”

21 SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 37.

22 Baják László elméletét követve feltételezhetjük, hogy Szerémi forrásul használt epikus énekeket, de valószínűtlen, hogy ezek hexameterben készültek volna. BAJÁK László, „Népi epikus hagyományok Szerémi György emlékirataiban”, *Sic Itur Ad Astra* 5, 1. sz. (1991): 28–41. (Köszönet Kasza Péternek, aki fölhívta figyelmem e tanulmányra.)

23 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 16–17; SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 37.

A fentiekén túl még egy hexametert találtam Szerémi művében. A szerző, miután sajátos formában elbeszéli II. Lajos király halálát, arra is rátér, hogy a cseh Citrichet, Lajos király emberét a királyné utóbb börtönbe záratta. A németek ezután megölték Citrichet, mert felelőssé tették a király haláláért: „Si eum non amisisses, *non fuisset ipse morte dira necatus*”. Erdélyi és Juhász fordításában: „Ha nem hagyta volna el őt, nem ölték volna meg őt kegyetlen halállal.”²⁴

Mindössze a *monachus*-ról szóló hexameterről sikerült igazolni, hogy Szerémi idézte azt egy korábbi szerzőtől. A többi esetben ugyan felvethető, hogy azok is idézetek, de a forrásszövegek azonosíthatatlanok. Valószínűnek tartom, hogy ezek a versek Szerémi saját alkotásai. Fontos megemlíteni annak lehetőségét is, hogy ekkor sem tudatosan írt hexametert, hanem „önkéntelenül” érvényesült beszédében a latin nyelv ritmikája. Hangsúlyoznunk kell azonban: a nyelv ritmikája akkor érvényesül, ha akad egy nyelvhasználó, aki azt érvényesíti. Szeréminek nem volt anyanyelve a latin. Emlékirata, ha hibákkal terhelt is, az élőbeszédet tükrözi.²⁵ Ahhoz, hogy „önkéntelenül” hozzon létre hexametereket, folyékonyan kellett tudnia latinul. Bizonyára volt ritmusérzéke, és talán rendelkezett egyfajta verstani képzettséggel is.²⁶

Szerémi György ismeretei a trójai háborúról

A szakirodalom számára nem ismeretlen, hogy Szerémi György művében utalásokat találunk a trójai háború históriájára.²⁷ Török Bálintot második Hektórnak nevezi,²⁸ másutt Ulixeshez hasonlítja.²⁹ A budai vár alá érkező török had a Tróját ostromlókat juttatja az eszébe.³⁰ Irodalmi tájékozottságáról mégis a legtöbbet az árul el, amit a trójai és a görög követségről elmond. Eszerint a trójaiak Calcas (Kalkhász) püspököt, Agamemnon király pedig Ulixest küldte el az Apollónnak szentelt Tindarus szigetére, hogy megtudakolják Trója jövőjét. Ott értésükre adják, hogy „a tizedik évre a görögök beve-

24 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 134–135; Szerémi, *Magyarország romlásáról*, 113.

25 SZEBELÉDI, „Szerémi György...”, 120.

26 Ovidius írja saját magáról *Tristia* (*Keservek*) című művében: „Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos. / Et quod temptabam scribere, versus erat”. Gaál László fordításában: „önként jött ajakamra, költött formában, az ének, / s vers lett mindenből, bármit is írt a kezem”. Ovidius példája azt mutatja, hogy az „önkéntelen” versírás a tehetség jele. Az idézeteket lásd ADAMIK Tamás, „Ovidius pályakezdése”, *Életünk* 56, 11. sz. (2018): 26–34, 27. Szerémi kamonci és gyulai képzéséről: ELEK, „Körösközi iskolák...”; VESZPRÉMY, „Szerémi György”, 11:169; SZEBELÉDI, „Szerémi György...”, 27, 136.

27 Szerémi könyvének Trója-vonatkozásait említi: BAJÁK László, „Szerémi György világképe”, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 1, 1. sz. (1989): 123–136. (Köszönet Kasza Péternek, aki e tanulmányra figyelmem fölhívta.)

28 „secundus Hector” – SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 360.

29 Uo., 351. Cibak Imrét is második Hektórnak és Achillésznek nevezi. Szerémi, *Magyarország romlásáról*, 238. BAJÁK, „Szerémi György világképe”, 134.

30 SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 361. „...az Úr megtestesülése előtt Trója alatt nem volt annyi különféle nép, mint Buda városa alatt.” Szerémi, *Magyarország romlásáról*, 257.

szik Tróját. Hogy ezt ketten meghallották, Kalkhász püspök elszomorodott, Ulixes pedig örült.³¹

Honnan merítette tudását Szerémi a trójai háborúról? A középkorban ismert munkának számított a 13. századi Guido de Columna messinai bíró *Historia destructionis Troiae* című munkája. Magyarországi megbecsültségét mutatja, hogy Haller János (1626–1697) magyar nyelvre is lefordította a Nagy Sándor-történet és a *Gesta Romanorum* mellett, *Hármas históriájának* harmadik egységeként.³² Guido bíró szintén megemlékezett az Apollón-jósdába küldött követekről, ám ez a jósdá az ő munkájában nem Tindarus, hanem Delphoi szigetén állt.³³ A trójaiak követe Guido munkája szerint is egy Calcas nevű püspök volt, bár ő nem az *episcopus*, hanem az *antistes* kifejezést használja a püspökre: „Troianus antistes nomine Calcas”.³⁴ A görögök részéről az Apollón-jósdába menesztett követ Guido művében nem Ulixes volt, hanem Achilles és Patroclus.³⁵ Guido művében is olvashatunk azonban egy követségről, melynek Ulixes is tagja: amikor a görögök követeket küldtek Priamus királyhoz, hogy Helenét visszaköveteljék, Dyomedes és Ulixes utaztak Trójába.³⁶ A Tyndaris helynév is feltűnik a messinai bíró Trója-történetében. Helene származási helyét határozza meg így „loco dicto Tyndare”, vagyis a Tyndaris nevű helyről való.³⁷

Elképzelhető, hogy Szerémi nem Guido művéből merített, hanem egy másik Trója-történetből, mely az ő szófordulatait követi. A fentiek alapján azonban valószínűnek tartom, hogy Szerémi Guido de Columna messinai bíró alkotásának ismeretében írt.

31 „Trojani ante incarnationem miserunt in legationem episcopum Calcas ad Apollo Deum insula Tindarum, et Agamenon militem suum Vlisse, vt prediceret Apollo vtrisque legacionibus veritatem si posunt Trojam accipere Greci aut non...” SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 92; Szerémi, *Magyarország romlásáról*, 83–84. Szerémi a latinos Calcas, a magyar fordítás a görögös Kalkhász alakot hozza.

32 HALLER János, *Hármas historia* (Kolozsvár: M. Tótfalusi Kis Miklós, 1695). A Trója-történet középkori magyarországi ismertségéről lásd HADROVICS László, *Az ómagyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955).

33 „...apud Delphos insulam ad deum Appollinem” – Guido DE COLUMNIS, *Historia destructionis Troiae*, szerk. Nathaniel Edward GRIFFIN, Medieval Academy Books 26 (Cambridge, MA: The Medieval Academy of America, 1936), 92. Szerémi könyvének Trója-vonatkozásait említi BAJÁK, „Szerémi György vilásképe”, 125, 134. Guido művével nem veti össze Szerémit.

34 DE COLUMNIS, *Historia...*, 98. A szakirodalom szerint Szerémi olyanformán nevezi püspököket Kalkhasz főpapot, ahogy a huszita bibliafordítás nevezi püspököket a „júdeai főpapokat”. BAJÁK, „Szerémi György vilásképe”, 135, 37. jegyzet. Ezt a felvetést kétségesse teszi az alábbi párhuzam. A 9. századi Heliand szász környezetbe helyezi az evangélium történetét. A pásztorok itt lovakat őriznek. A bölcsek az erdőn keresztül igyekeznek a jászolhoz. Jézus nem a pusztába, hanem az erdőbe vonul vissza bőjtölni. Pilátus itt herceg, Kajafás pedig püspök. Gert HAENDLER, *Geschichte des Frühmittelalters und der Germanenmission*, 2. kiad., Die Kirche in ihrer Geschichte 2 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1976), 66–67; HALMÁGYI Miklós, „Európa keresztény hitre térésének néhány kérdése”, *Belvedere Meridionale* 20, 1–2. sz. (2008): 43–57, 51. A püspök szó használata egy ókori főpapra tehát fordítói megoldásként értékelhető a 9. századi szász szerzőnél és Guidónál egyaránt. Szerémi Guido de Columnis művéből is meríthetett, nem kellett feltétlenül a huszita fordításból merítenie.

35 „Quare super huius execucione negocii omnes in vna vocis consonancia Achillem eligunt et Patroclum” – DE COLUMNIS, *Historia...*, 92.

36 „Dyomedem et Vlixem in eorum nuncios elegerunt.” Uo., 106.

37 Uo., 33.

Számos részletet megőrzött emlékezetében, de mégsem pontosan. A sokféle adat pontatlan felidézése Szerémi gondolkodásának, stílusának jellemző vonása.³⁸

Szerémi György munkája a sajátos anekdoták és adatok tárháza. A figyelmes olvasó hexametereket is találhat benne. Ezek közül az egyik – két változatban – minden bizonnyal Johannes Pauli ferences szerző egyik anekdotájára vagy annak forrására vezethető vissza. A szerteágazó emlékiratban a trójai háborúról való ismeretek is felvillannak. Ezek jó eséllyel Guido de Columna messinai bíró művének hatását mutatják. Mind a Pauli-féle hexameter, mind a Trója-utalás kapcsán elmondható, hogy a pontatlan idézetek hozzájárulnak az előbeszédszerű emlékirat létrejöttéhez. További kutatás tárgya lehet, hogy a Szerémivel kortárs, hasonló gondolkodású szerzők miként idézték fel olvasmányélményeiket, hogyan építették be azokat saját gondolatmenetükbe. Szerémi művében mindenesetre a hexameterek és a Trója-utalások éreztetik a szerzőnek az antik kultúra iránti „középkorias” érdeklődését.

38 Achilles mint a myrmidonok vezére Guido művében és Szeréminél is szerepel. SIRMIENSIS, *Eipstola...*, 37; SZERÉMI, *Magyarország romlásáról*, 50; DE COLUMNIS, *Historia...*, 186–189. További vizsgálat tárgya lehet, hogy ismerhetett-e Szerémi más – például délszláv – Trója-mondát, lásd HADROVICS, *Az ómagyar Trója-regény...*